

ОСОБЛИВОСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ ФУНКЦІЙ, ПРИНЦИПІВ ТА СТРАТЕГІЙ РОЗВИТКУ ДЕРЖАВНИХ ФІНАНСІВ УКРАЇНИ

Анотація. У статті визначено сутність та складники державних фінансів в умовах сучасного суспільного розвитку. Наведено функції державних фінансів, здійснено їх характеристику, обґрунтовано інструменти й механізми реалізації. Виявлено ризики формування та розвитку системи державних фінансів. Запропоновано напрями оптимізації державних фінансів на перспективу. Підкреслено важливість державного бюджету, видатків та надходжень у їх структурі, а також розроблено засоби їх оптимізації. Особлива роль відведена оцінці та впровадженню Стратегії розвитку державних фінансів на перспективу.

Ключові слова: державні фінанси, система, державний кредит, бюджет, державні видатки, удосконалення, стратегія, управління.

Summary. In the article essence and constituents of public finances are certain in the conditions of modern community development. Functions over of public finances are brought, their description is carried out, instruments and mechanisms of realization are reasonable. The risks of forming and development of the system of public finances are educed. Directions of optimization of public finances are offered on a prospect. Importance of the state budget, charges and receivableness is underline in their structure, and also facilities of their optimization are worked out. The special role is taken to the estimation and introduction of Strategy of development of public finances on a prospect.

Key words: public finances, system, state credit, budget, government spending, improvements, strategy, management.

DOI : 10.33783/1977-4167-2019-45-1-69-72

Постановка проблеми. У сучасних умовах господарювання особливого значення набувають питання розвитку системи державних фінансів. Адже на неї припадає не лише розв'язання проблем формування ринкової економіки, а й фінансове забезпечення проведення реформ практично в усіх сферах діяльності. Водночас, із використанням ресурсів, накопичених у секторі державних фінансів, розв'язуються проблеми забезпечення стабільності розвитку країни (в економічній, екологічній, політичній, соціальній, культурно-мистецькій та інших площинах), підтримки економічного зростання, цінової й валютної стабільності тощо.

Тому дослідження зазначених проблем потребують поглиблених розробок. Вони стосуються визначення змісту державних фінансів як системного складно організованого утворення, виявлення особливостей їх структури і складників в умовах бюджетного дефіциту і значного державного боргу. Також йдеться про обґрунтування сукупності інструментів, механізмів та моделей реалізації державних фінансів на практиці й управління

їх розвитком з виявленням резервів для збільшення й оптимізації видатків та надходжень.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженням питань розвитку державних фінансів України присвячено праці відомих вітчизняних науковців, а саме С. С. Гасанова, Т. І. Єфименко, В. П. Кудряшова, І. О. Луніної, О. О. Молдован, Л. Л. Тарангул, І. Я. Чугунова та ін. Ними визначені зміст та особливості державних фінансів, розроблені механізми їх формування та інструменти регулювання. Поряд з цим, як було зазначено, важливим є визначення проблем системного розвитку державних фінансів у сучасних умовах господарювання та обґрунтування резервів, інструментів і механізмів їх вирішення.

Метою статті є виявлення функцій, складників, ризиків формування державних фінансів у сучасних умовах господарювання та обґрунтування принципів, інструментів, механізмів і стратегій удосконалення їх розвитку на перспективу.

Виклад основного матеріалу дослідження. Необхідно зазначити, що основне призначення державних фінансів полягає в тому, що через різ-

© В. В. Малишко, 2018

Бібліографія ДСТУ 8302:2015:

Малишко В. В. Особливості реалізації функцій, принципів та стратегій розвитку державних фінансів України. *Вісник Бердянського університету менеджменту і бізнесу*. 2019. № 1 (45). С. 69–72.

References (APA):

Malysko, V. V. (2019). *Osoblyvosti realizatsii funktsii, pryntsyviv ta stratehii rozvytku derzhavnykh finansiv Ukrainy* [Features of realization of functions, principles and strategies for public finances development in Ukraine]. *Visnyk Berdianskoho universytetu menedzhmentu i biznesu*, 1 (45), 69–72 (in Ukr.).

номанітні їх інститути держава цілеспрямовано впливає на виконання пріоритетних завдань економічного і соціального розвитку суспільства. Це забезпечення прав і свобод людини, соціальних та екологічних гарантій і стандартів, безпеки країни, культурно-мистецького розвитку, міжнародного представництва.

Їх виконання досягається за допомогою використання ефективних методів, інструментів і важелів мобілізації фінансових ресурсів у розпорядженні держави, їх раціонального розміщення й економного використання та системного управління розвитком. Система фінансових методів, інструментів і важелів мобілізації фінансових ресурсів складає механізм управління фінансами в державі. Від рівня досконалості механізму залежать темпи економічного і соціального розвитку і добробут населення.

Важливе значення має величина фінансових ресурсів, що мобілізуються державою у своє розпорядження. За оцінками провідних фінансистів та економістів, частка ресурсів, що залучається до бюджету з урахуванням ресурсів, які надходять до різних централізованих фондів, має тенденцію до зниження. Така тенденція позитивно впливає на економічні і соціальні процеси в суспільстві як прояв децентралізації діяльності й управління. В умовах реалізації політики самофінансування суб'єктів господарювання ця тенденція служить одним із важливих чинників економічного зростання і фінансової стабільності окремих регіонів та інших територіально-адміністративних утворень.

Зміна частки централізації фінансових ресурсів свідчить про пошуки оптимальної моделі розподілу фінансових ресурсів з метою росту матеріального виробництва і добробуту населення. Побудова оптимальної моделі з визначенням частки централізації фінансових ресурсів потребує всебічного наукового обґрунтування. Вона повинна характеризувати оптимальний рівень державного втручання в господарську діяльність бізнесу і оптимальний рівень зобов'язань відносно соціального забезпечення своїх громадян. Ці чинники безпосередньо впливають на формування частки валового внутрішнього продукту (ВВП), яка повинна зосереджуватися у розпорядженні держави.

Недостатньо обґрунтована висока частка централізації фінансових ресурсів негативно впливає на рівень забезпечення раціонального розподілу і перерозподілу фінансових ресурсів та ефективності їх використання. У той же час спостерігається зниження обсягу централізації фінансових ресурсів в умовах високої їх частки. Функції і роль державних фінансів відповідають особливостям соціально-економічної політики держави, стратегії розвитку, зокрема, у прагненні задовольняти суспільні потреби та створюва-

ти сприятливі умови для життя й праці громадян, розвитку підприємництва, стимулювання виробництва, фінансової підтримки провідних галузей економіки, стримування інфляції, рівня зайнятості, формування громадянського суспільства тощо.

До основних функцій державних фінансів належать: формування сприятливого середовища для інвестицій; забезпечення динаміки соціально-економічного розвитку країни; розв'язання проблем у соціальній сфері з поступовим підвищенням соціальних стандартів; послаблення навантаження на природні ресурси та екологію; формування доходної частини бюджету; ефективне використання фінансових джерел; захист інтересів вітчизняних суб'єктів господарювання; гарантування стійкості фінансової системи та безпеки держави.

У сучасних умовах суспільного розвитку держава використовує державні фінанси як важіль впливу на соціальний і економічний розвиток країни як в аспектах сприяння, так і стримування. За допомогою цього інструменту вона розподіляє та перерозподіляє ВВП і сприяє розширеному відтворенню. Державні фінанси формують основу економічної безпеки держави: через них забезпечуються права, свободи та добробут усіх її громадян. Завдяки механізму державних фінансів, що являє собою організаційно-правові, економічні форми й методи управління фінансами, держава здійснює розвиток економіки, надання соціальних гарантій населенню. Щодо ступеню досконалості фінансового механізму можна судити за темпами економічного та соціального розвитку країни [1].

Особливого значення в системі державних фінансів, їх оптимізації та управлінні набуває діяльність уряду. За визначенням Дж. Е. Стігліца, уряд виконує багато завдань. Зокрема, у фінансовій сфері він регулює економічну діяльність, стимулює деякі види діяльності, субсидуючи їх, та гальмує інші через оподаткування; виробляє товари й послуги, надає кредити й боргові гарантії та забезпечує страхування; купує товари й послуги, у т. ч. ті, що виробляються приватними фірмами; перерозподіляє дохід між особами; забезпечує соціальне страхування пенсіонерів, безробітних, інвалідів та медичне страхування літніх людей [2, с. 51]. За визначенням американського науковця Р. Г. Габбарда, уряд бере участь у фінансовій посередницькій діяльності прямо, через фінансові установи, які фінансуються державою, або опосередковано, через гарантування кредитів, наданих приватними фінансовими посередниками.

Пряма участь у проведенні таких операцій у США здійснюється через федеральні кредитні агентства (державні фінансові установи). До них, зокрема, належать державне кредитування фермерів, державне посередництво у сфері житлового бу-

дівництва (Федеральна національна іпотечна асоціація, Федеральна компанія з іпотечних житлових кредитів, Державна національна асоціація іпотечних кредитів), Студентська асоціація ринкових позик. Непряме фінансування також здійснюється багатьма агентствами, до яких, зокрема, належать Управління житлового будівництва фермерів, Федеральне управління житлового будівництва, відомство у справах ветеранів та ін. [3, с. 338].

Для забезпечення поступального розвитку фінансової системи України в цілому необхідно забезпечити передбачуваність і тому необхідно чітко окреслити довгострокову та середньострокову соціально-економічну перспективу розвитку, відповідно розробити фінансову політику держави. Це дозволить зменшити негативні наслідки політичної нестабільності, забезпечити розуміння діяльності державних органів суб'єктами господарювання як резидентами, так і нерезидентами, врахувати внутрішні та зовнішні тенденції розвитку, забезпечити захист національних інтересів та перспектив. Вагому роль у забезпеченні прогресивних тенденцій має відіграти як зміна загальної філософії функціонування фінансової системи держави, так і її складової — державних фінансів.

Сутність змін має полягати у сприйнятті та забезпеченні реалізації ринкових відносин між ланками фінансової системи. Мова йде про бюджетний, податковий, кредитний, соціальний, інвестиційний та інші аспекти. Реформування бюджетної системи має змінити акценти в бік її двополярності: сильний центр та сильне місцеве самоврядування. Споживацький підхід у бюджетних відносинах призводить до відсутності зацікавленості місцевого самоврядування у формуванні власної сталої доходної бази бюджетів. Окремим керівникам стає вигідно чекати бюджетних трансфертів, а не стимулювати надходження інвестиційних ресурсів, розвиток підприємницької активності тощо.

Формування нового механізму дозволить використовувати централізовані державні фонди як важелі державного регулювання та втручання у розвиток економіки за умов внутрішньої чи зовнішньої дестабілізації, як інструменти забезпечення рівності доступу усіх учасників суспільних відносин до державних соціально-економічних благ, але поряд в потужному режимі має функціонувати система місцевих фінансів, що забезпечуватиме розвиток територіальних громад, створюватиме передумови зростання бізнес-активності, застосовуватиме ринкові механізми, що у сукупності відповідатиме національній стратегії та пріоритетам, але забезпечуватиметься власними ресурсами й інтересами місцевих громад.

Роль державного бюджету теж має змінитися, оскільки в умовах світової глобалізації змінюється й роль самої держави. Держава має бути пред-

ставником інтересів усієї національної спільноти як всередині країни, так і за її межами. Держава через систему централізованих фондів грошових коштів має створити такі механізми державного регулювання і впливу, що дозволять стимулювати економічний, соціальний, інвестиційний, інноваційний розвиток тощо і захистити від недобросовісної конкуренції, рейдерства, надходження на внутрішній ринок низькоякісної, шкідливої для здоров'я населення продукції та товарів вжитку, світової фінансової кризи, а також інших ризиків світового ринку.

Акценти у реформуванні системи державних фінансів доцільно зробити і на зміні політики державних витрат. Необхідно підтримувати, заохочувати тих суб'єктів господарювання, хто намагається ефективно працювати, хто прагне здійснити проекти, що стануть корисними як окремим особам, так і державі у цілому. Але при цьому держава не просто має виділити кошти як цільове фінансування конкретного бізнесу, а має розробити такі схеми фінансування, що дозволяють їй або стати повноправним учасником зазначеного проекту, або надавати кошти на пільгових кредитних засадах, або інші схеми. Держава повинна від цього отримувати безпосередні та опосередковані вигоди.

Такий підхід до державної участі у проектах дозволить вирішити наступні завдання: забезпечити фінансування пріоритетних інноваційно-інвестиційних проектів, підвищити ефективність та цільовий характер використання коштів, стимулювати зростання обсягів державних активів, які у майбутньому можуть бути використані як додаткові джерела доходів бюджету або фінансові інструменти, сприяти покращенню інвестиційного клімату держави шляхом безпосередньої її участі у проектах, що стимулюватиме національних та іноземних інвесторів вкладати ресурси у потужні проекти інвестиційного та інноваційного спрямування тощо.

Вагоме місце в системі державних фінансів займає державний кредит. У багатьох країнах світу державний кредит не обмежується державними позичками, а функціонує як могутня система, за допомогою якої центральні та місцеві органи влади втручаються у процеси суспільного розвитку. Наслідки такого втручання багатогранні — від отриманих державних позичок до регулювання перерозподілу кредитних ресурсів, де держава виконує роль посередника як на внутрішньому ринку, так і між зовнішніми інвесторами та національними підприємствами. При цьому інституції, що представляють інтереси держави можуть бути за формою власності державними, але функціонувати на ринкових засадах [4].

8 лютого 2017 р. на засіданні Уряду було затверджено нову Стратегію управління дер-

жавними фінансами на період 2017–2021 рр., розроблену Міністерством фінансів України. Метою Стратегії є побудова сучасної та ефективної системи управління державними фінансами, яка здатна надавати якісні державні послуги, ефективно акумулювати ресурси та розподіляти їх у чіткій відповідності з пріоритетами розвитку держави у середньо- та довгостроковій перспективі.

Впровадження нової Стратегії управління державними фінансами включає запровадження середньострокового бюджетування. Це означає розподіл бюджетних ресурсів згідно з пріоритетами розвитку на 3 роки, а також розробку чітких цілей розвитку на 5 років та ключових показників ефективності для оцінки імплементації Стратегії. Сама стратегія складається з 4 частин: дотримання загальної бюджетно-податкової дисципліни; підвищення ефективності розподілу ресурсів; забезпечення ефективного виконання бюджету; підвищення рівня прозорості та підзвітності.

Висновки. Стратегія управління державними фінансами забезпечить високий рівень прозорості та підзвітності усіх державних інституцій і дозволить громадянам здійснювати прямий контроль планування та розподілу бюджетів. Стратегія управління державними фінансами на 2017–2021 рр. повністю відповідає цілям і завданням, визначеним у проекті Середньострокового плану пріоритетних дій Уряду до 2020 р. Важливість розробки Стратегії державних фінансів також підтримана міжнародними зобов'язаннями України перед ЄС та МВФ.

Література

1. Радіонов Ю. Д. Державні фінанси в системі забезпечення соціально-економічного розвитку України. *Наукові праці НДФІ*. 2014. № 2. С. 34–43. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/Npndfi_2014_2_5.

2. Стігліц Дж. Е. Економіка державного сектору / пер. з англ. А. Олійник, Р. Скільський. Київ : Основи, 1998. С. 51.

3. Габбард Р. Глен. Гроші. Фінансова система та економіка : підручник / пер. з англ. ; наук. ред. пер. М. Савлук, Д. Олесевич. Київ : КНЕУ, 2004. С. 338.

4. Кучер Г. Розвиток ринку внутрішніх державних боргових зобов'язань України. *Вісник Київського національного торговельно-економічного університету*. 2011. № 2. С. 47–58. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vknteu_2011_2_6.

5. Кабінет Міністрів ухвалив Стратегію управління державними фінансами на 2017–2021 роки. URL : <https://www.kmu.gov.ua/ua/news/249723040>.

References

1. Radionov, Yu. D. (2014). *Derzhavni finansy v systemi zabezpechennia sotsialno-ekonomichnoho rozvytku Ukrainy* [State finances in the system of ensuring socio-economic development of Ukraine]. Retrieved from http://nbuv.gov.ua/UJRN/Npndfi_2014_2_5 (in Ukr.).

2. Stihlits, Dzh. E. (1998). *Ekonomika derzhavnoho sektoru* [State sector economics]. Kyiv, Osnovy Publ. (in Ukr.).

3. Habbard, R. Hlen. (2004). *Hroshi. Finansova systema ta ekonomika* [Money. Financial System and Economics]. Kyiv, KNEU Publ. (in Ukr.).

4. Kucher, H. (2009). *Derzhavni finansy Ukrainy v umovakh svitovoi hlobalizatsii* [State finances of Ukraine in the conditions of world globalization]. Retrieved from http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vknteu_2011_2_6 (in Ukr.).

5. *Kabinet Ministriv ukhvalyv Stratehiu upravlinnia derzhavnyimi finansamy na 2017–2021 roky (2017)*. [The Cabinet of Ministers approved the Strategy for the Management of Public Finances for 2017–2021]. Retrieved from <https://www.kmu.gov.ua/ua/news/249723040> (in Ukr.).